

SANTIAGO RUSIÑOI.

F 8

5

11

• • L'ALEGRIA.
QUE PASSA • •

••••• NOVA EDICIO •••••

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

0700746661

L'ALEGRIA QUE PASSA

5374
SANTIAGO RUSIÑOL

L'ALEGRIA QUE PASSA

OBRA LIRICA EN UN ACTE

MUSICA DEL MESTRE ENRIC MORERA

NOVA EDICIÓ

BARCELONA

Tip. «L'Avenç», Ronda de l'Universitat, 20

1905

P. B. U.
REGALADO

R. 5.374 Q

PERSONAL

- L'ARCALDE . . . Seixanta anys. Home fort, egoista
i de mal genit.
- JOANET Fill de l'arcalde. Vintiquatre
anys. Jove de poble que ha
llegit i s'ha omplert el cap de
cabories mal pahides.
- AGNETA Promesa d'en Joanet. Noia indi-
ferent, adotzenada, del rengle
de virtuoses per tendència.
- TOFOL Quaranta anys. Panxa-contenta
del poble. Bon home i mandre.
- TUIES La seva dona. Directora del marit
i escarraç de la botiga.
- ZAIRA Ballarina o cantant bohemia.
Tipo exotic. Bon cor i mala
vida. Mare de família esguer-
rada pels tringols de la fortuna.
Símbol de la poesia que passa.
- CLOWN Bohemi, am bons sentiments,
burlant-se fins d'ell mateix.
- COP-DE-PUNY. Quaranta anys. Verdader brutó

- ambulant. Dominant per la
força bruta.
- EL MICO. . . . Mico de carro. Feliç els dies que
menja bé, desgraciat quan fal-
ten els aliments.
- EL CAVALL. . Criatura resignada.

Pagesos, dones, capellans, pobres, carreters
i criatures.

ACTE UNIC

L'escena passa en un poble indiferent, vulgar i ensopit. En el fondo, atravesant l'escenari, hi ha la carretera, ben polsosa, i dos o tres guardarodes. Al voltant se veuen algunes botigues. Un carreter amb una roda al peu del portal, cremant encenalls a l'entorn; un fuster amb una caixa de morts; un estanc, un baster amb bòts de vi inflats a la porta, i un hostal, amb una tauleta jòra, aon, mentres duri la funció, un menestral farà'l solitari, sense dir mai ni una paraula i sense distreure-s per res.

A primer terme, una placeta. A l'esquerra, una iglesia sense estil ni ordre d'arquitectura, amb tres graons al portal, i una capelleta, amb un fanal apagat. A la dreta, un ferrer amb ferradu-

res a la porta. Al mig de la plaça, mitja dotzena de plàtanos, ben polsosos i malalts, i dos bancs corcats, de pedra.

Comença la tardor. De tant en tant caurà alguna fulla seca.

Mentres duri la comedia, per la carretera passaran uns pobres amb un carretó, un noi arreplegant fems, un peó, un capellà, i, si pot ser, un carro anant molt a poc a poc, amb el carreter adormit.

Són dos quarts de cinc de la tarda.

ESCENA I

EN JOANET, EN TOFOL I CHOR DE BOTERS

En Joanet i en Tofol, mig ajeguts en el banc del peu de l'iglesia; l'Arcalde i dos o tres vells, adormits en els pedriços.

A l'aixecar-se'l teló, els boters cantaran «Tú eres la flor» en terceres; la campana tocarà tres batallades, de tant en tant, anunciant el rosari,

que cantaran dintre, procurant donar a l'escena un aire d'ensopiment.

CHOR DE BOTERS

(cantant)

Mis ojos se conmovieron, ¡ay!,
al contemplarte,
mi carubin.

¿Cómo no amarta,
siendo tan bella?

Tú eres l'estrella,
preziosa ahurí.

¿Cómo no amarta,
siendo tan bella?

Tú eres la es...tre...lla,
preció...sa ahurí.

Si.

(Dintre l'iglesia, cantant.) Déu vos salvi, Maria; plena sou de gracia, el Senyor es am Vós, i beneita sou Vós entre totes les dones, i beneit es el Fruit del vostre Sant Ventre. Jesús. Santa Maria, Mare de Déu, pregueu a Déu per nosaltres pecadors, ara i en l'hora de la nostra mort. Amén, Jesús.

JOANET

(amb un llibre a la mà)

Ja acaben?

TOFOL

Em sembla que diuen les ultimes ave-maries.

(A dinire canten una altra ave-maria.)

JOANET

Esperem.

TOFOL

Per mi sí que... Ja tinc totes les feines fetes.
Fa uns quants anys que, gracies a Déu, estic
en vaga.

JOANET

Que esperes que surti la dòna?

TOFOL

Doncs qui vols que esperi? M'ha dit «no't
moguis», i això de no moure-m per ara es el
meu ofici. Si'm digués «belluga-t», serien els

mals-de-cap! Jo compto que se'm fa molça...
a les frontices. Sobre tot aquí a l'esquena hi tinc
un enrampament, que aquest rosari dels ossos
s'ha tornat tota una deena.

JOANET

Quina vida!

TOFOL

Pitjor no'n vingui! Poble de pau, Joanet.
Aquí sí que ja'n poden venir de guerres, i bara-
lles de nacions, i això de l'integritat i dels
drets i torts de l'home! Si no fossin els go-
verns, que ja'ns hi saben, lo que es per mi no
rindriem ni governs, ni nació, ni mapa, ni di-
putat, ni sereno. Bon llit i pilota a l'olla!

JOANET

Tu no tens aspiracions.

TOFOL

Ni menos sé lo que són.

JOANET

Mira-t el poble. No't fa l'efecte que tot dorm? Aquests plàtanos, que ni creixen ni's revifen, que ni's belluguen ni's moren; aquesta plaça, que fa mil anys que treu pols i mai l'acaba de treure; i la campana, i les trenyines de l'hostal, que van de pares a fills, no't donen nyonya?

TOFOL

Jo estic amb el *conquè* que la vida té de ser una cosa reposada. El món es un catre a la vora d'una taula; ara puges, i ara baixes. Obrir la boca per badallar o ficar-hi menjar a dintre.

JOANET

Que ets feliç!

TOFOL

Sí, noi. Déu m'ho conservi. La dòna diuen que'm mana. Que'm mani! Menos feina! El manar vol el seu trangol. Jo bado. Per ser ric se'n té d'esser de la mena. Si'n fos, en comptes de jugar a la barrotada de llobí, hi jugaria

de pesseta; tindria dos matalassos, una altra passada i pot-ser la dòna més grassa. Vet-aquí què hi guanyaria.

JOANET

I no voldries veure món?

TOFOL

Ja he vist quatre dotzenes de pobles. Si fa no fa, tots són tallats del mateix modo. Hi ha més homes i més dones: amb això, hi ha més raons. Jo estic per lo positiu.

JOANET

I què entens per positiu?

TOFOL

No encaparrar-se; pendre'l sol de dia, i de nit l'ombra, i dormir les hores de reglament amb una mica de torna; menjar am sossego, i tornar a jeure, i...

JOANET

I jeure i tornar a menjar.

TOFOL

Aquests són. Veus? Tu, llegint, t'omples el cap de cabories, la lletra se t'entra cap endins, se't fa un nus al pahidor, i la tinta t'ennegreix tot el rebost de la vida.

JOANET

Tofol, jo voldria una altra vida. El temps que he estat a ciutat m'ha fet néixer somnis que no pots comprendre.

TOFOL

Ni ganes.

JOANET

He tastat una altra vida, però no he fet més que tastar-la. Voldria veure d'aprop el caliu d'unes mirades que sols he vist am dibuix. Ja sabs com es fet el pare. Es arcalde i tot ho mana a cops de vara. Diu que sent ric no's té de saber res més que comptes per evitar que t'estafin; que am diners se logra tot; que la moneda sols se descambia en finques; i que'l

que'n té, hi té de viure a sobre, vigilant-les nit i dia.

TOFOL

En quant an això de les finques, encara m'avinc a tenir-les, però no pas a guanyar-les. Per mi, amb els meus pocs coneixements i escassetat de llegir, qui'ls té de guanyar es la dòna. L'home, la gran vigilancia i concedir-los an elles el dret de que'ns facin homes. Ja ho sé que se n'alaben, però fas veure que no ho sents.

JOANET

Ditxosa mandra!

TOFOL

Sí, i ditxós *noble trabajo!* Que treballin els solters. Per això'n són. Però nosaltres, els pilans de la societat, com va dir-nos aquell senyor del *maiting*, els responsables de la classe laboriosa; en fi, els homes madurs i... Cah! Qui portaria les *riendas* del carro de la familia? Això: qui portaria les *riendas* del carro de la familia?

JOANET

No'm parlis de la familia.

TOFOL

Que no te'n parli, i et cases un d'aquests dies, i tens la promesa abocada trona avall, i...?

JOANET

Sí; però ja t'he dit per què'm caso. Què faria? Am què vols que mati'l temps? Ja sabs com la vaig conèixer: per retrato. Va sortir el pare, com aquell qui va a mercat, a caçar pubilles, i em va portar un mostruari. N'hi havia tres per triar, però a sota d'un deia «aquesta», escrit am lletra del pare. Quan va arribar aquí an el poble, ja venia contractada.

TOFOL

Oh! També són retrato aquelles que tu somnies.

JOANET

D'això'm queixo. Em casaré, viuré com

viviu vosaltres, m'adormiré sota'ls plátanos, com el pare (*senyalant-lo*) i els seus amics de conversa (*senyalant als altres adormits*), i esperaré la vellesa lo mateix que un cocodrilo de poble. (*Van sortint dones de l'iglesia.*)

ESCENA II

EN JOANET, EN TOFOL I LA TUIES

TUIES

(*sortint de l'iglesia i dirigint-se an el seu home*)

Noi, què hem de fer?

TOFOL

Dóna, jo no porto pressa.

TUIES

Que no véns a brenar?

TOFOL

Veus? Això ja es altra cosa. No deixar-se

decandir es *el deber del ciudadano*. Anem. Joanet, *alantu*.

JOANET

Fins a més jeure.

ESCENA III

EN JOANET I L'AGNETA

En Joanet se queda pensatiu i recolzat en el banc amb aire d'indolencia. A dintre de l'iglesia se sent el final del rosari. La mateixa musica dels Goigs fa de melopea a lo que diu en Joanet, que comença: «Ja passem un altre dia...», i acaba: «Quina quietut més somorta!»

JOANET

Ja passem un altre dia. Un altre dia de joventut malgastada. (*La campana toca.*) Aquesta campana sembla que toqui l'enterro de les meves ilusions. ¿Per què no he de viure com els altres, pasturant el meu destí com aquests

moltons que'm volten? Ara'm caso, i digneu-me per què'm caso. El pare, el poble, els amics, la mandra i la rutina, tot m'empeny cap a l'altar com un torrent d'aigua mansa. Veig la plana de la vida sense una onada que's mogui, sense un trangol, llisa i llarga com un desert sense flors. Quina quietut més somorta! (*Se queda capficat.*)

(*Surten dones de l'iglesia, i entre elles l'Agneta, que veient an en Joanet pensatiu, posada a dalt dels graons, li diu:*)

AGNETA

Joanet!

JOANET

Hola, Agneta!

AGNETA

Et veig molt motxo! En què penses?

JOANET

Pensava en tu.

AGNETA

(mig rient)

Mentider!

JOANET

T'ho juro: pensava en tu.

AGNETA

Ja has vist que ha anat la segona?

JOANET

(distret)

De què?

AGNETA

Home, d'amonestacions.

JOANET

Ah! Es veritat.

AGNETA

Ja sabs la doctrina?

JOANET

Com un vicari.

AGNETA

Ja has comprat la calaixera?

JOANET

D'això se'n cuida'l pare. Ja sabs que tot ho preveu i no faltará cap detall pel benestar que'ns espera.

AGNETA

Mira-l com dorm!

JOANET

També dormirem nosaltres quan tindrem le seva edat.

AGNETA

Que vindras, després?

JOANET

Sí, abans de sopar.

AGNETA

Vine, que hem de parlar d'uns assumptes.

JOANET

No faltaré.

AGNETA

D'aquí després, Joanet.

JOANET

Adéu, Agneta. (*Amb una miqueta de postura.*) Pensa en mi!

AGNETA

Tonto! Ja'ns vagará de pensar-hi.
(*Han sortit totes les dones. Els ferrers treuen un ferro roent i, picant sobre l'enclusa, canten.*)

ESCENA IV

L'ARCALDE, EL VELL, EN JOANET
I CHOR DE FERRERS

CHOR DE FERRERS

Al dolç compas del breçol de la manxa
anem cantant per no caure en sopits,
anem cantant per distreure la mandra,
anem cantant per no caure adormits.

Pim, pam, pim, pam!

Piquem, germans!

Del treball ne ve'l descans.

Quan fa un bon sol, i que bona n'es l'ombra!
Quan fa un bon fred, i que tou que es el llit!
Diu que'l treball redimeix ane l'home.
Treballem, doncs, per deixá-l redimit.

Pim, pam, pim, pam!

Piquem, germans!

Del treball ne ve'l descans.

Cantem, companys, la cançó de la nyonya,
pensant en l'hora del dolç no fer res,
pensant en l'hora d'aquella dormida,
del són etern a la pau dels xiprers.

Pim, pam, pim, pam!

Piquem, germans!

Del treball ne ve'l descans.

(En Joanet llegeix. L'Arcalde i un vell se desperten.)

L'ARCALDE

Quina dormideta, Geroni!

EL VELL

Quin benestar!

L'ARCALDE

Quina hora es?

EL VELL

(badallant)

Deuen ser les cinc.

L'ARCALDE

Jo me'n vaig.

EL VELL

Aont aneu?

L'ARCALDE

A jeure a l'era.

EL VELL

Jo us acompanyo.

L'ARCALDE

(veient el noi)

Que véns, noi?

JOANET

Anem, pare.

L'ARCALDE

Deixa-t de llibres. Llegeix les lletres dels
duros: totes diuen lo mateix, però sempre
alegren la vista.

(Se'n van tots. A la plaça no hi queda més que un vell adormit en un banc i el menestral que juga al solitari. Els ferrers treuen un altre ferro roent i canten, encara més a poc a poc que abans.)

CHOR DE FERRERS

Cantem, companys, la cançó de la nyonya,
pensant en l'hora del dolç no fer res,
pensant en l'hora d'aquella dormida,
del són etern a la pau dels xiprers.

Pim, pam, pim, pam!

Piquem, germans!

Del treball ne ve'l descans.

(Moment de silenci. Un vell ronca i, donant capbussades a l'arbre, fa caure algunes fulles. Toquen les cinc molt acompassades. Tot calla.)

ESCENA V

A un costat de la carretera se sent venir una gran cridoria de criatures i homes. Arriba un carro de gimnastes. El carro, verd, destenyit i molt empolsat. A darrera, una mica de plataforma, amb algunes plantes tisiques; al mig, una finestreta amb cortinetes de ilustrina desllustrada, i, a sobre, cercols, cadires i altres eines de l'ofici. El cavall, lo més magre que pugui aguantar la pobra bestia, i, a sobre, un mico vestit de conde, de Raul dels Huguenots o de mosqueter.

Guiant el carro, en Cop-de-puny, l'hèrcul de la companyia, desenrotllat de musculatura i prim de ventre, vestit de gimnasta, am l'imitació de carn ben sofocada, un troç de feltre imitant la pell de tigre, tot ell ben empolsat i am l'americana posada. Quan se la tregui, en el braç se li veurà tatuat un cap de fera.

A la finestra treurà'l cap la Zaira, vestida de ballarina de carro.

A la plataforma del darrera, el pallaso. Si pot ser, tant magre com el cavall, am la cara

alegra i intel·ligent, despintat, sense perruca, i també amb l'americana a sobre'l vestit de clown. Toca'l timbal de tant en tant i mou molta saragata.

A l'arribar el carro a la plaça s'atura, toca l'orquestra, tot-hom crida, surt gent dels portals i dels balcons, i de per tot arreu criatures. L'ensopiment d'abans se converteix en gran gatzara i alegria.

CLOWN

(Desde dalt del carro.) Escolteu amb atenció, ciutadans d'aquest poblet. (Redoblant i cop de bombo.) L'alegria ja s'apropa. Vinguin d'aquí una hora a veure i sentir d'arrop el daltabaix que's prepara. (Gran cop de redoblant i crits del poble.) Silenci, poble! (Para l'orquestra.) La funció que us donarem no es de papa dineru: treballen per l'instrucció i el recreyu de les persones honrades. No demanem caritat: passem la safata. Venim d'uns pobles que no'ls volem anomenar perquè tampoc els sabrieu, i sols us diré que són més enllà de la França, tirant a mà dreta de l'altra banda del mapa... Noi, no inquietis el cavall!... No diré que siguem pro-

*prietaris, però tot aquest bé de Déu de carro, i de bestiar, i de persones, tot es nostre, i, al dir nostre, vostès hau pres possessió del piset com si fos a casa seva... Noi, que no tirem pinyols!... Aquest carro, vist per dintre, ve a ser una finca de recreu. Tal com el veuen, amb aquest posat modest, té dos arcoves, menjador (*tararit*), cuina, sala de rebre, quarto pel mico i jaç per un servidor. No hi falta més que aliments. Aquest carro es l'estoig meravellós, l'arca de la nigromància, el palau de tota la força bruta, i de la roba també bruta, i del jòc de la llestesa, i de tot lo que veuran, si tenen vida i salut, abans que aquest sol se pongui. (Redoblant. Baixa del carro i fa la presentació.) Preparar-se a badar la boca, ciutadans d'illustració! An el senyor, diguem l'hèrcules (*en Cop-de-puny saluda*), li diuen en Cop-de-puny, i el uom solament ja expressa. Aquests bonys que té en els braços tot es força concentrada que li surt an els defòres; aquests sacsons de vianda de les cames es la força de la còssa, i aquests turons del ventrell no's creguin que siguin els aliments: tot surt de la fortalesa. Quant ell dona un cop de puny, comptin que*

fa trencadiça. Aixeca un carro am les dents...

UN DEL PUBLIC

Bola!

CLOWN

... ple de palla; aguanta un canonge am la mà esquerra, am la mà dreta's grata, amb els peus esclafa dues criatures, si les hi deixen esclafar, i encara li queden forces sobrereres per malmetre qualsevolga friolera. Amb aquest aire reposat que li noten, creguin-me a mi, cavallers, que es subjecte de respecte; però, això sí, aquest pilot de fenòmeno, aquesta torra de muscles, aquest portentós portento, veuran que, si no l'inquieten, es manso com un moltó. An ell, com podran notar, deixin-li dar cops de puny, menjar estopa encesa, alçar pesos de cent lliures, i el tenen entretingut lo mateix que una criatura. Amb això, vinguin, cavallers, a veure-l, que peces així no'n crien totes les dides. (*Redoblant i crits.*) Alto, senyors! El segon número, que tinc l'honor de presentar-los, es la filla del portento. Ella de força no'n té, que ja n'hi ha ben bé prou amb un forçut a la familia. La seva

força es la veu. Ha cantat per tots els camins d'Europa, per totes les planes, per totes les capitals de teulada, i mai ha cantat en verdiça. Es cantant de carretera, lo mateix que les cigalles. Canta vinticinco kilometres, quan convé, i porta cançons de banda a banda de terra. Vinguin, companys, a sentir-la, que es l'aucell que alegra la nostra gavia. (*Bombo.*) Ara ve'l bo, cavallers! El tercer número són dos números: el mico i un servidor. Tal com el veuen, amb aquest vestit de *conde*, no han vist mai bestiola més modesta. Sab de llegir, però no sab de parlar, al revés de moltes dames, am perdó de les que escolten. Lo mateix que jo mateix, menja avellanes, escudella o tomatecs. No'ns vinguin am requisits, que quiten la lleugeresa. Ell i jo'ns havem criat amics desde l'edat de deu anys, i el nostre ofici es fer riure, però ell ha tingut més estudis. (*Orquestra.*) Amb això, vinguin a riure, senyors. No facin falta d'aquí una hora. No faltin pas, que justament portem pressa i altres pobles ens esperen. (*Redoblant.*) *El Clown baixa del carro.*) Apa, nois, a despejar!

(*Tot-hom va marxant. La Zaira's fica dintre'l*

carro. En Cop-de-puny posa'l morralet al cavall i se'n va a la taverna, i sols queden algunes criatures entretenint-se amb el mico, que acaben també per anar-se'n.)

ESCENA VI

EL CLOWN I EN JOANET

El fill de l'Arcaide s'ha quedat mirant; desapareix la Zaira, i una mica a distància's queda mirant an el clown.

CLOWN

(parlant sol i arreglant la pista)

Bueno: ara l'alfombreta arnada; ara 'ls pesos vuides de dintre com son amo i tants altres que'n conec; aquí, la tauleta de les trampes, el banco azul; aquí...

JOANET

(apropant-se)

Ja està tot a punt això?

CLOWN

No més falta baixar el mico.

JOANET

(allargant-li un cigarret)

Que no fumeu?

CLOWN

Devegades. Això va a pobles. En aquest fumaré mentres vulgueu. Que'n sou vós, del poble?

JOANET

Soc el fill de l'arcaide.

CLOWN

(fent una reverència)

Tant jove! *(Senyalant el carro.)* Mireu, aquí es a casa vostra.

JOANET

Gràcies. Sou tres a la casa?

CLOWN

I el cavall i el mico.

JOANET

I escolteu: aquella noia es filla d'en Cop-de-puny?

CLOWN

I cah ha de ser, sant cristià! Això's diu per salvar l'honor del carro. Ella es filla d'algun tombant de camí, d'alguna casa de peó o d'un palau de guarda-agulles. Segur que nasqué de passò, com nosaltres perdonam.

JOANET

I per què va amb aquest... home?

CLOWN

La va domar de petita.

JOANET

(mirant el carro, pensatiu)

Pobra noia! I vós d'on sou?

CLOWN

D'on soc! I que ho sabem mai nosaltres? Segurament que vaig néixer a un costat de carretera. ¿Haveu vist, després d'una gran ruixada, que a cada gota de pols hi neix una granoteta? Doncs així devia néixer.

JOANET

No'm feu riure!

CLOWN

Re de riure. Una llagrima de broma que degué caure a la pols, i jo d'entre-mig de la llagrima: apa, noi, un salt mortal i a la vida.

JOANET

Això es néixer a la ventura.

CLOWN

Això es néixer com una llevor perduda, com un gra de blat que ha caigut del sac d'un carro i que'ls pardals no han volgut.

JOANET

Sense breçol.

CLOWN

Sense re. De segur que degueren batejar-me al regueró d'una cuneta.

JOANET

I per confits una bona pedregada.

CLOWN

Què pedregada! Un sol més gran que un tortell. Això sí, quan vaig ser al món ja van començar els treballs. A quatre anys ja servia de pilota.

JOANET

De pilota?

CLOWN

De pilota voladora. El bandarra que'm cuidava'ls aliments, posat d'esquena al coixí, em rebotia am les cames, am tant garbo, que en-

cara no caminava i ja sabia de volar. Tot jo era un desllorigament. Per aquest jòc de carnadura i un somriure de criatura aventurera que tenia, a l'istiu sempre omplia la safata.

JOANET

A l'hivern no?

CLOWN

A l'hivern no se'n fa de caritat: tot-hom té mandra de treure les mans del caliu de la butxaca.

JOANET

I aquell hèrcules es aquest que ve am vosaltres?

CLOWN

I cah ha de ser! Al menos pesava cent kilos més. Si això es una papellona! Li deien en Barra-fixa.

JOANET

En Barra què?

CLOWN

Fixa. Mireu. Penjat de cap per avall del trapeci hi bevia unes quantes absentes, pegava a la dòna i s'hi gronxava, fins que'l vi li pujava peus amunt, i allavores queia, i es quedava adormidet lo mateix que una vedella.

JOANET

Quin aguant!

CLOWN

Jo vaig tenir-ne! Dèu anys vaig passar al costat d'en Barra-fixa.

JOANET

Ja es barra!

CLOWN

Que si ho es! Creieu-me: no'n sabia de menjar. L'aliment meu era pols de carretera. Se pot dir que vaig estrenar el dentat a la vora dels quinze anys.

JOANET

Ja us planyo!

CLOWN

Cah, home! Allò eren les olives, els volquers de la carrera. Quan vaig ser clown, quan me vaig veure la perruca, la blanca cresta a sobre'l cap, cap gall ha fet *quiquiriqui* com la rialla burlata de tot lo que'm rodejava.

JOANET

I no voldrieu ser ric?

CLOWN

Tant sols voldria tenir una carretera meva; una carretera llarga, am tots els peons a mes ordres, i jo anant amunt i avall lo mateix que una oreneta.

JOANET

I estimar?

CLOWN

Sempre, però sempre de passo. Un petó

començat en aquest poble, i una mirada en l'altre, i més enllà una abraçada, i sempre anant a estimar i havent-se de despedir, per tornar a estimar de nou.

JOANET

(entusiasmant-se)

Quina vida!

CLOWN

No sabeu què es la dolçor de la recança!

JOANET

Però m'ho figuro.

CLOWN

L'agre-dolç de veure l'amor que passa!

JOANET

Prou que ho endevino!

CLOWN

De no esbrinar mai el cor, de no malmetre

la vida! No sabeu què es l'ilusió de lo que fuig, ni lo què es la llibertat!

JOANET

L'he tastada. Tancat en aquest poblet, sembla que porto un vestit folrat de reixa que m'empresona per fora. Voldria anar-me'n i em sento encastat al poble.

CLOWN

Ah, si ho provessiu! Ser lliure! Dir tot es meu! Dir no tinc parets que m'ofeguin, no tinc arrels ni afeccions, la vida es meua, sense destorbs ni barreres, ampla i oberta de bat a bat com la boca del meu mico!

JOANET

No encengueu els meus desitjos, que prou encesos que estan.

CLOWN

Què es la miseria quan se té la joventut?

JOANET

Per mi, l'esperança.

CLOWN

Què són les penes tenint ales per fugir?

JOANET

Pot-ser miseries que's deixen.

CLOWN

Diuen que fem riure als altres; i què? Per ventura no'm ric de tot lo que veig? Els reis, els soldats, els pagesos i els artistes, tot es un gran camp de cebes, que no saben com els desprecio ni de quina manera'm fan riure. Totes elles no valen un troç de cel al fondo d'una planura amb un caminet que hi porti.

JOANET

Al sentir-vos em sembla que'm surtin ales.

CLOWN

Company, teniu ja l'esquena dura perquè us

surti la ploma: tot lo més, borriçol de colomí.

(La Zaira ha sortit a la plataforma del carro, i, veient el Clown que ella ha sentit el final de la conversa, li diu:)

ESCENA VII

EL CLOWN, LA ZAIRA I EN JOANET

CLOWN

No es verirat, Zaira?

ZAIRA

Què sé jo, pobra de mi! Tu cantes la llibertat am colors d'alba i no veus venir la posta.

JOANET

I a vostè no l'entusiasma?

(El Clown se n'anirà a dintre'l carro, se posarà la perruca, s'emblanquinarà, i amb el

timbal i el mico entrarà en els carrers del poble.)

ZAIRA

No tant com an ell. Les dones hem nascut esclaves, i tot lo més desitgem triar-nos l'esclavitut, i, si's troba, ella es el goig de la vida.

JOANET

Quina esclavitut voldria?

ZAIRA

I què'n treuria de dir-li?

JOANET

Treure-m l'extranyesa de senir-li dir lo que diu.

ZAIRA

I per què?

JOANET

Perquè parlar-me d'estimar l'esclavitut vostè, que'm sembla l'aucell de l'aire, no ho entenc.

ZAIRA

Ni ho vulgui entendre.

JOANET

Pot-ser abuso...

ZAIRA

(somrient)

No abuse, no. No tots els homes que's troben per aquests camins que segueixo parlen am tanta prudencia.

JOANET

Perquè no tots la miren com jo la miro.

ZAIRA

I com me mira?

JOANET

La miro com si fos una falzia que passa, i que no sé qué senyala.

ZAIRA

Una falzia séns niu sols senyala indiferencia.

JOANET

Oh, no! La miro, i a mida que més la miro
més m'inspira nna extranya simpatia.

ZAIRA

(se'l queda mirant una estona)

Pobra de mi! N'he sentit moltes de flors
corrent aquests camins d'espines! Compti que
tinc divuit anys, i es pot dir que'n fa divuit que
camino món enllà. Compti quantes vegades
m'han dit que era simpatica! M'ho han dit
gimnastes, carreters, pagesos, senyors i fins bor-
ratxos. M'ho han dit pregant-me i amenaçant-
me; m'ho han dit amb els ulls encesos, i fins
ensenyant-me diners. Vostè'm sembla noble, i
a vostè li agraeixo.

JOANET

Miri: jo no he après de fingir. Quasi bé no

he sortit del poble. Soc com aqueixes parets,
dur i matucer, sense ratlles ni dibuixos. M'he
apropat perquè desdè que l'he vista entrar...
no sé com dir-li... m'ha semblat veure arribar
l'hermosíssima figura d'una estampa que tinc
a la meua alcova; es dir... una dòna que no
era com les altres, una dòna... que sols veiem
en pintura 'ls que vivim arrupits a sota d'aques-
tes teules. Els cabells; els ulls, d'un mirar bri-
llant i fosc; el riure, i una especie de tristor...
m'ha semblat que no era aquella tristesa ni
l'alegria brutal que fins ara havia vist. Les ratlles
eren més fines, com si fossin... més poncelles
i marcides, més de dòna somniada i temptado-
ra, portant una extranya flaira de terres desco-
negudes, de paisos que'm represento a les fos-
ques i... que no sabia explicar-los.

ZAIRA

Prou que s'explica. I perquè vegi que l'es-
colto, deixi-m dir i ser franca. No'l conec, però
vaig coneixent-lo. Tampoc vostè es com els
homes que acostumo veure i que acostumen
parlar-me. No porta a la boca ni la fel ni la

maldat dels cors aixuts abans d'hora; no té'ls sentiments malalts com els sers descolorits que he trobat pels carrerons de la vida oferint-me'l seu amor entre un munt de vasos vuides de cervesa; no es un cadavre vivent oferint-se'm a que servís de mortalla. Amb el modo de mirar, veig al fondo dels seus ulls un cor extrany... i, amb el modo de parlar-me, una febra d'ilusions. Jo ja soc vella per dintre i vostè jove. La que's casi amb el seu cor podrà viure molt ditxosa.

JOANET

No ho cregui.

ZAIRA

Dintre d'aquestes parets no faltará qui l'estimi.

JOANET

Si l'ànima'm fuig del poble!

ZAIRA

Aturi-la.

JOANET

I com aturar-la?

ZAIRA

Què sé jo! Acluqui les ilusions.

JOANET

Si jo voldria fugir terres enllà amb aquella que estimés!

ZAIRA

Veu? I jo quedar-me allí on fos, amb el que triés el meu cor.

JOANET

Córrer, sentir-me volar, anar abraçat, per la ruta, veient passar el món com si rodés per mes plantes; relliscar ran de la terra a bracet de ma estimada; córrer pobles i fronteres portats del vent de la sort, i besar-se am les ales ben esteses.

ZAIRA

Ai, amic meu! Jo, al revés. Poc se pensa

quan, ja fosc, a través amb el carro per algun poblet de la ruta, la tristesa que jo sento veient sota 'l quinqué aquells grups de família a la vora del calin! La tristesa sentint gronxar un breçol; l'anyorament d'una vida reposada, d'un home que m'estimés i m'estimés a mi sola, i em deixés morir tranquila sobre 'ls seus braços honrats. Quan això veig tot passant, quin fred que hi fa dintre 'l carro! Quina fosca... i quina vida! «Dén meu, — penso, — si ara't poguessis quedar! Si hi hagués qui't recullís, com viuries arrupida, estimant am tota l'ànima!»

JOANET

I per què no ha de trobar-ho!

ZAIRA

Qui vol que'm vulga per sempre?

JOANET

Aquell que l'estimi.

ZAIRA

Aquell que m'estimi! A mi se m'estima

per les rialles que venc i l'alegria que porto. Si m'he aturat a contar-li coses tristes, prova de que'l considero.

JOANET

Prova que veu que'l meu cor voldria seguir-la.

ZAIRA

Cregui-m: jo soc un nuvol d'istiu: passa i se'n va, i tot lo més deixa caure quatre llagrimetes de pluja.

JOANET

I jo una eura arrapada a les parets, que voldria ser regada per aqueixa pluja de llagrimetes.

ZAIRA

Veu? Vostè té lo que jo voldria, un niu sota un campanar, i no ho estima per res. Jo tinc lo que vostè vol, la llibertat d'aire lliure, i em consumeix la tristesa.

JOANET

¿I qui li diu que no es vostè qui m'ha fet néixer aquest somni de córrer terres enllà com parella d'orenetes?

ZAIRA

I qui li diu...?

JOANET

Per Déu, digui!

ZAIRA

¿I qui li diu que no es vostè qui m'ha fet dir coses series a mi, la filla del riure?

JOANET

Escolti, abans d'anar-se'n. Jo am vostè aniria a l'altra banda de terra. Se quedaria per mi?

ZAIRA

(pensativa)

Qui sab! Si no hagués d'anar-me'n...

JOANET

(*Li agafa la mà i li fa un petò llarg. En aquell moment en Cop-de-puny, que 'ls sorprèn, se tira a sobre d'ella, i a empentes la condueix dintre'l carro.*)

ESCENA VIII

EN COP-DE-PUNY, LA ZAIRA I EN JOANET

COP-DE-PUNY

(*an ella*)

Molt bé! Continueu, coloms de carro! Aneu fent! Ja marxaré un ratet més! (*Cambiant de to.*) Tu, a dintrel (*Donant-li una empenta.*) I tu sabras (*an ell*) la meva força!

JOANET

Aont aneu?

COP-DE-PUNY

A casa nostra. (*Entra a dintre'l carro, tanca, i a dins se senten cops de bastó i plors.*)

JOANET

Covard! Per això fas servir la força? (*Trucant.*) Obre, covard! Brut! Domador! Negrer! Indigne! Obre, si tens tauta ànima com força! (*Paren els cops.*) Però, què'm passa? Per què tinc de defensar-la? No es seva? Quins drets tinc? I quins drets té ell per pegar-li? (*Transició.*) Si n'estaré enamorat! No puc estar-ne, però aquesta dòna en un moment ha embellit la meva vida i m'ha filtrat dintre'l cor sentiments estranys que fa poc no coneixia! (*Se queda pensatiu.*)

(*Pel fons se sent el timbal i gran cridoria. Arriba'l Clown redoblant, am tota la gent seguint-lo. Al ser a la plaça fa un redoblant molt llarg anunciant que la funció va a començar. Surt en Cop-de-puny, traient-se l'americana i quedant vestit de gimnasta am tres medalles al pit. Surt també la Zaira aixugant-se les llagrimas i agafant el somris de ballarina, en tant que'l Clown, amb un cordill i una bola, fa ser rotllo.*)

ESCENA ULTIMA

EL CLOWN, EN COP-DE-PUNY, LA ZAIRA,
L'ARCALDE, EN JOANET, EN TOFOL I POBLE

CLOWN

Molta atenció, cavallers! Homes i dones, soldats de terra i de mar i criatures de volquers, ara veuran la funció més lluida que s'ha vist en aquest regne. Que'ls coixos deixin les croses, o les llencin, o les lloguin, o que'n facin lo que vulguin; que'ls malalts se beguin les medecines d'un sol trago per no esperar les tres hores; que les dones, si han de renyar an els marits, enllesteixin; que'ls marits, si han de pegar a la muller, peguin i no s'entretinguin; que les viudes se revifin, els tristos escorrin les llagrimas, i que no badi ningú per veure la funció monstre. Veuran exercicis corporals, gimnastica de saló i grans forces de flaqueza. Veuran la flama meravellosa, la nigromancia encantada, el noble juego de la còssa, l'esforç de la denta-

dura i el *torniquete ambulante*. Veuran el salt mortal d'expansió, que un servidor tindrà l'honor de resoldre am perill de trencadiça; veuran menjar al mico i sabran lo que es tenir gana; i veuran an en Cop-de-puny fent de les seves, malmement lo que's presenti i barallant-se am la seva ombra. (*Redoblant llarg.*) Comença la funció. Molta atenció, cavallers! Per començar, en Cop-de-puny farà exercicis de pesos. (*En Cop-de-puny fa un saltiró de gimnasta, agafa un pes, i a cada jòc fa un saludo.*) Vagin mirant i sorprenguin-se. Aquest pes que puja i baixa com si fos un secall am xacolata, pesa com un burro mort. Es de ferro maciç per fóra, i per dintre tot es un acer que esgarrafa.

UN PAGÈS

Valga-m Déu! Ni la mula del baster!

CLOWN

Reparin els braços, reparin el somris despreciatiu, reparin que la carn no's masega ni's doblega, i reparin lo que vulguin. Això són

viandes folrades, Les nacions d'aquí al voltant no han vist mai carnadura més espessa.

UN PAGÈS

(*cridant a un del roïllo*)

Jordi! El tinguessim per traginar portadores!

(*En Cop-de-puny saluda, s'asseu a terra, i de cames enlaire fa'ls mateixos exercicis.*)

TOFOL

(*an en Joanel, veient an en Cop-de-puny ajegut*)

Aquesta es la meva!

CLOWN

Ja veuen que ni'l jeure, posició que malmet tantes families, li fa perdre la força de la persona. Si algú dels presents desitja que en aquesta posició'l reboti a l'alçada de dos pisos i el deixi penjat a un arbre com una oliva, que s'acosti.

TOTS

No, no!

CLOWN

No tinguin por. Ell no malmet a ningú si no es am consentiment. Sab retenir-se i es molt mirat a fer estragos. *Arreparin* que no sua. Es dels homes més aixuts que fan forces aquí a Europa. Tal com el veuen, així de cames enlaire, hi passaria vuit dies si li portessin menjar, i sobre tot beguda. Per l'exercici del jeure, aprés aquí a Espanya, no ha trobat rival, i això que ha tingut molta competència.

TOFOL

Parla per mi, Joanet.

(En Cop-de-puny s'aixeca i saluda, i, veient la roda del carreter al mig del carrer, l'agafa i se la carrega a coll, am gran entusiasme del public.)

ALGUNS

Quina força!

CLOWN

Altre exercici. Exercici que li ha valgut dues medalles de les tres que porta a sobre i de les deu que té de recambi am cotó fluix fenicat a dintre la calaixera. El rei de Belgica'l va veure maniobrar am la roda de la seva gran carroça, i, plorant com un infant, ell mateix, am tota la majestat, les hi posà al mig del pit, amb una agulla de cap que va demanar a la reina. Reparin lo difícil que es que la roda no rodolí, com té per obligació. La té dominada i no tinguin por que's mogui. Això es dò, cavallers! Per fer aquests estragos, la persona hi té de néixer.

(En Cop-de-puny torna a saludar, mira, i, veient la pedra del pedriç, l'arrenca, i, carregant-se-la al coll, comença a donar voltes dintre'l rotllo. Tot-hom s'aparta i aplaudeix.)

VARIOS

Barba! *Alanta, tramendo!*

CLOWN

Aparteu les criatures! Ens té l'arrencada. Això d'arrencar pedriços no pot fer-ho a tots els pobles. Es un obsequi que dedica a la noble i distingida concurrència. Si'l rei de Belgica ho vegés li daria tres medalles i una multa. Mirin com roda! Observin el desfici i el trotillo.

UN DEL PUBLIC

Coronela!

CLOWN

Mirin la força ont arriba, mirin la Natura-lesa lo que pot, quan fa de les seves. Pot-ser l'haurem d'aturar.

EL PUBLIC

Pron! Prou!

(En Cop-de-puny s'atura, se torna a asseure a terra, i amb els peus aixeca la pedra i fa uns quants exercicis. Gran silenci, com si hi hagués un gran perill, mentre l'orquestra tocarà, molt baix, un vals trist,

de circ eqüestre. En acabat s'aixeca amb un brinco, com aquell qui ha fet una gran cosa, i saluda amb un seguit de reverencies. Crits i aplaudiments, mentres que'l Clown toca un redoblant de triomf.)

CLOWN

Gracies, public ilustrat. Gracies al poble que, honorant la força brutal, s'honra an ell mateix. Gracies al poble que... etc. Ara, senyors, tindrem la triple expansió: el terceto té l'honor de presentar el segon número. L'hermosa Zaira, la perla de la bohemia, la sultana de la *garita ambulante*, la claror del nostre carro, la sirena de la terra, la flor criada a la molça d'aquestes fustes tenyides, cantarà la cançó del nostre ofici, les cobles de la nostra carrera, el cant d'un aucell molt blanc, que s'assembla molt a una oca, a l'aucell que'n diuen cigne i que sols canta una vegada.

(La Zaira, arreconada en el carro, no ha deixat de mirar al fill de l'Arcalde, que es en el rotllo, una mica separat; aquest igual-

ment ha mirat an ella, i en Cop-de-puny a tots dos. La Zaira s'avança i canta:)

ZAIRA

De terres enllà
portem la tristesa,
la portem pel món
per deixar-la enrera.

Per tot aou passem
passem ben depressa
per no encomanà-ns
el mal de la terra.

El mal de l'amor
es mal que s'arrela
i deixa en el cor
auyorança eterna.

Tant si ploreu com si patim
hem de fer riure,
hem de cantar per viure.

Com flors esmortuïdes
creixem en la serra

i anem esfullant-nos
per la carretera.

Les fulles que'us cauen
són cançons bohemies
que sembren poesia
i la prosa enterren.

De l'arbre del món
som les fulles seques,
regades de llagrimes
i rodolant sempre.

Tant si ploreu com si patim,
hem de fer riure,
hem de cantar per viure.

(Ningú aplaudeix. No ho han entès. Acabada la cançó, pren la safata i comença a fer la capta. Alguns se retiren dissimuladament mentres el Clown va dient:)

CLOWN

Ara ve lo trist, cavallers! Resignin-se i vesteixin-se d'una bona voluntat per rebre la sotra-

gada. Que la safata'ls atrapi amb un somris resignat, escrit al bell mig dels llavis. Això es un ai! Resolució i pit enfòra. Els dos dits a la butxaca i llençar lo que tinguin voluntat (i tinguin-ne si pot ser) lo més depressa que puguin, per no ressentir-se'n tant. Un desprendiment sobtat abans que's presenti'l dubte. Sentir una cançó val més que trenta mongetes a l'olla.

(Al ser la Zaira davant del fill de l'Arcalde se sofoca de demanar-li caritat. Escena muda. Se sofoca i abaixa'ls ulls. En Cop-de-puny la vigila, en Joanet no sab què fer, i per fer alguna cosa deixa caure una pesseta a la safata. La Zaira la robot per terra.)

UN

Una pesseta!

UN ALTRE

Malaguanyada!

L'ARCALDE

I l'ha llençada, la grandíssima!

(En Cop-de-puny hi ucit i li dona un cop-de-puny i una empenta. En Joanet va per tirar-se-li a sobre i els agafen formant dos agrupaments. El Clown ha recullit la pesseta i la safata, i, agafant a la Zaira quasi desmaiada i plorant, la porta al carro, i ell puja a la plataforma. Al mig dels dos agrupaments, l'Arcalde; crits del poble contra'ls gimnastes.)

COP-DE-PUNY

(a la Zaira)

Per què has llençat la pesseta?

ZAIRA

Aquesta no vui guanyar-la!

COP-DE-PUNY

No? Doncs, té aquesta! *(Li dona una bofetada.)*

JOANET

Bretol! Covard!

COP-DE-PUNY

(an ella)

A dintre! *(An en Joanet.)* A tu haig d'arren-
car-te la llengua!

L'ARCALDE

Fòra del poble!

TOTS

Fòra!

L'ARCALDE

Fòra del poble! Saltimbanquis, poetes, co-
mediants! Fòra d'aquí, somia-truites!

*(En Cop-de-puny agafa les regnes del carro i
comença a marxar, la Zaira a la plata-
forma, i el Clown s'ha enfiat a dalt del
carro.)*

COP-DE-PUNY

Feres manses! Ja us domaria!

TOTS

Fòra!

L'ARCALDE

Fòra! La gent que llença'l diner que no
vingui an aquest poble! El diner es lo més
sagrat que tenim!

CLOWN

(tirant-los tots els quartos per la cara)

Que se'ns endónal teu diner! Aquí'l tens!
Poble pasturant terrossos! No'n tastareu de
poesia! Us condemno a prosa eterna! Us con-
demno a tristesa perdurable! *(Rient i tocant el
bombo.)* Visca la bohemía! Visca la santa alegria!

*(La Zaira, desde la plataforma, tira un petó
al fill de l'Arcalde, i, com si l'hagués
tocat, se posa la mà al cor i se tapa la cara.
Tot el poble segueix el carro, els crits se
van allunyant, i encara se sent el timbal
del Clown i les rialles, fins que tot se perd
i l'escena queda sola. Es quasi fosc. Els
carreters ja pleguen, els ferrers no encara.)*

JOANET

(mirant per ont ha marxat el carro)

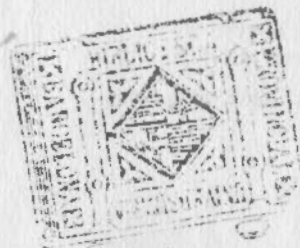
Déu meu! Adéu, poesia! Adéu, visió d'un

instant! Aneu enllà, mentres jo'm quedo encastat aquí a la prosa! Am vostres cançons amargues i rialleres me deixeu una recança, el buid al cor, d'un trocet de joventut que corre darrera vostre! Son l'alegria que passa. I que trista es l'alegria pels que passen i els que's queden! Com que soc fill del terròs, estic condemnat a veure sempre l'iglesia, a sentir aqueixes canpanes, a veure aqueixes parets, a morir d'ensopiment i a no adonar-me del viure. Dormim. (*S'apoya en un plàtano i cau una pluja de fulles seques.*) Dormim al llit de la prosa, ja que'm fuig la poesia.

ELS FERRERS

(cantant)

Al dolç compas del breçol de la manxa
anem cantant per no caure ensopits,
anem cantant per distreure la mandra,
anem cantant per no caure adormits.

TELÓ

OBRES DE L'AUTOR

- Impressions d'una excursió al Taga.* (Agotada.)
Desde el Molino, ilustracions de R. CASAS. (Agotada.)
L'Home de l'orga, monoleg. (Agotada.)
Andalusia vista per un català, conferencia. (Agotada.)
Discurs llegit en els Jocs Florals de Granollers. (Agotada.)
Anant pel món. (Agotada.)
Impresiones de arte, ilustracions de ZULOAGA, MAS I FONDEVILA, OLLER i RUSIÑOL. (Agotada.)
Oracions, ilustracions de MIQUEL UTRILLO i musica d'ENRIC MORERA.
Els Caminants de la terra, poema en prosa. (Agotada.)
Falls de la vida, ilustracions de R. PICHOT. (Agotada.)
L'Alegria que passa. (Agotada.)
El Jardí abandonat, quadro poematic en un acte, musica de JOAN GAY.
Teatre: L'Alegria que passa, El Jardí abandonat i Cigales i Formigues, musica d'ENRIC MORERA i de JOAN GAY. (Agotada.)
Llibertat!, comedia en tres actes.
Mis hierros viejos, conferencia.
Discurs llegit a Sitges. (Agotada.)
Els Jocs Florals de Canprosa, comedia en un acte. (Agotada.)

- El Poble Gris. (Agotada.)
El Malalt Crònic, comedia en un acte. (Segona edició.)
El Prestidigitador, monoleg. (Agotada.)
Feminista, monoleg.
El Bon Caçador, monoleg. (Agotada.)
El Sarau de Llotja, monoleg. (Agotada.)
D'aquí i d'allà. (Segona edició.)
L'Heroe, drama en tres actes. (Tercera edició.)
El Pati blau, idili dramàtic en dos actes. (Agotada.)
Desde el Molino. Impresiones de arte. (Un volum.)
Jardins d'Espanya.
El Mistic, drama en quatre actes. (Tercera edició.)
Els Punxa-sarries, sainete en un acte.
El Bomber, monoleg.
La Nit de l'amor. (Segona edició.)
Aucells de fang.
L'Escudellòmetro, monoleg.
L'alegria que passa. (Nova edició.)

Festa modernista del Cau Ferrat.

- El Jardín abandonado, traducció de MIQUEL SARMIENTO.
¡Libertad!, traducció de J. BENAVENTE.
El Pueblo gris, trad. de G. MARTÍNEZ SIERRA.
El Místico, traducció de J. DICENTA.
Hojas de la vida, traducció d'E. CHAVARRI.
El Prestidigitador, traducció de VITAL AZA.

Una pesseta